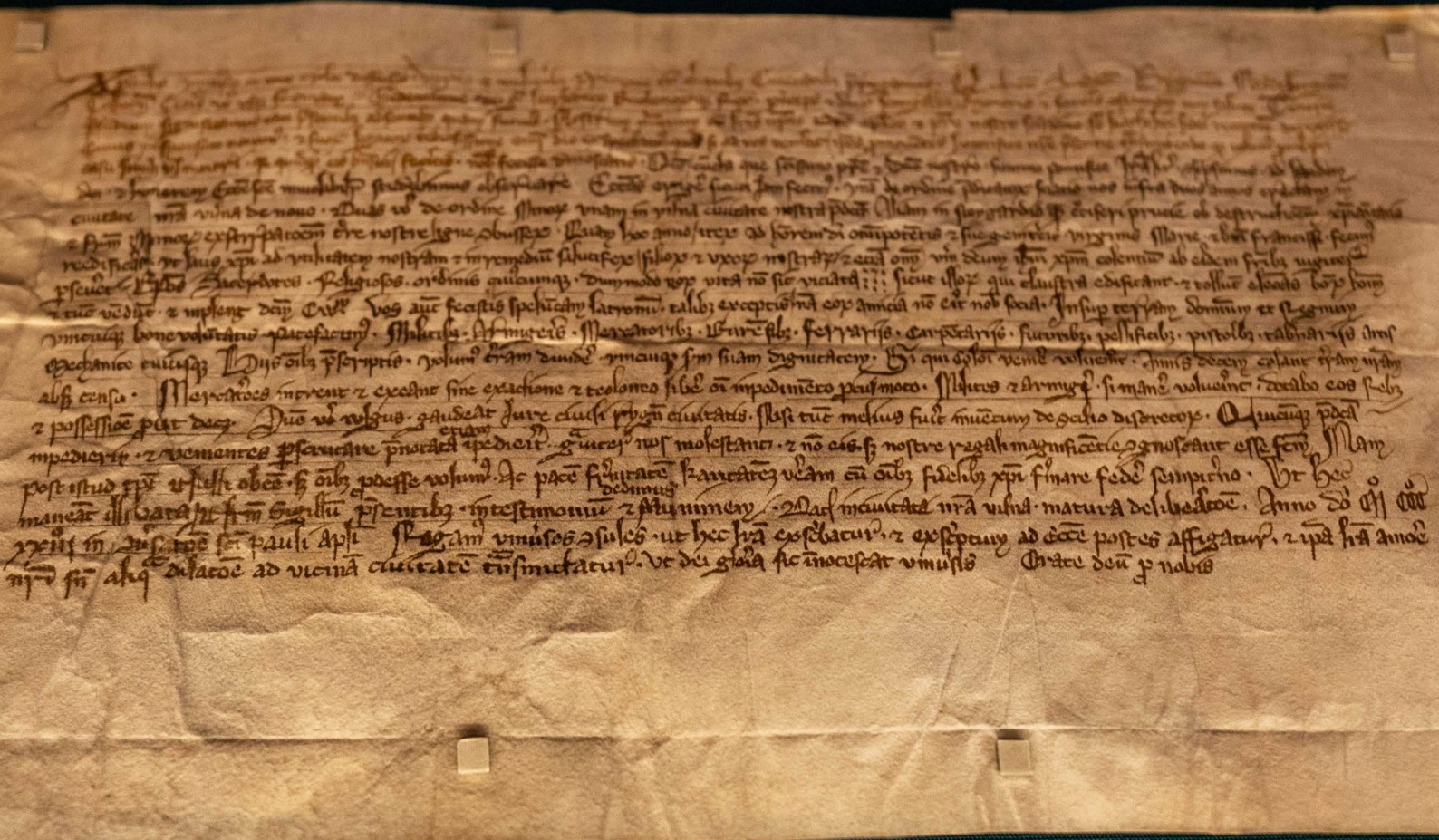

2023'1

ISSN 1648-7109

LIETUVOS muziejai

Interaktyvios užduotys – sudėtinė Vilniaus miesto istorijos olimpiados dalis. Fot. M. Frolova, VRM nuotr.

menkas iššūkis, nes iki šiol daugiausia skaitydavau Antikos laikų istoriją ir domėjausi XX a. pirmos pusės įvykiais. Teko daugiau pasigilinti į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, papildomai žiūrėjau virtualių paskaitų.“ Atlikęs užduotis, jaunuolis prisipažino, kad jam buvo sunkesnės užduotys apie Vazų dinastiją, – suprato, kurio laikotarpio žinias dar reikės pagilinti.

Apdovanojimai atskleidė kiek netikėtą faktą, susijusį su geriausiai istorijos užduotis atlikusiais moksleiviais. Beveik pusė prizininkų – iš mokyklų, kuriose mokoma lenkų, rusų kalbomis. Viena iš Vilniaus miesto istorijos olimpiados pradininkų dr. Nelė Kostinienė sakė: „Priežastis – ne kalba ar tautybė. Daugiausia prizų laimėjo tos mokyklos, kurios dažniausiai lankosi Valdovų rūmų muziejuje. Pati tema „Vilnius – valdovų miestas“ yra pagrindinis kasdienio mūsų darbo, muziejuje rengiamų edukacinių užsiėmimų, ekskursijų įkvėpimo šaltinis. Taigi, jeigu mokytojui įdo-

mu, ieško, kaip mokiniams perduoti žinias kuo įvairesniais būdais, štai ir turime rezultatą. Tarp geriausiųjų – mokiniai iš Šv. Jono Pauliaus II, Vasilijaus Kačialovo, Grigiškių gimnazijų. Šių ugdymo įstaigų auklėtinius dažnai pasitinkame Valdovų rūmų muziejaus Lankytojų vestibulyje. Bet buvo ir tokių, kurie į muziejų atėjo pirmą kartą. Pavyzdžiui, Vilniaus licėjaus auklėtinis, užėmęs pirmąją vietą, čia buvo pirmą kartą gyvenime.“

Idėja rengti Vilniaus miesto istorijos olimpiadą Vilniaus miesto ir rajono mokyklų mokiniams kilo prieš 10 metų. Pirmosios olimpiados tema buvo pasirinkta „Vilnius Gediminaičių dinastijos valdymo laikais (XIV–XVI a.)“. Pirmuoju šios idėjos palaikytoju tapo Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. ■

Valdovų rūmų muziejaus informacija

Keturios knygos iš Biržiškų šeimos bibliotekos: muziejininkai identifikavo asmeninius knygų savininkų ženklus

Rūta GLUCHOVAITĖ
Elina AVERINA

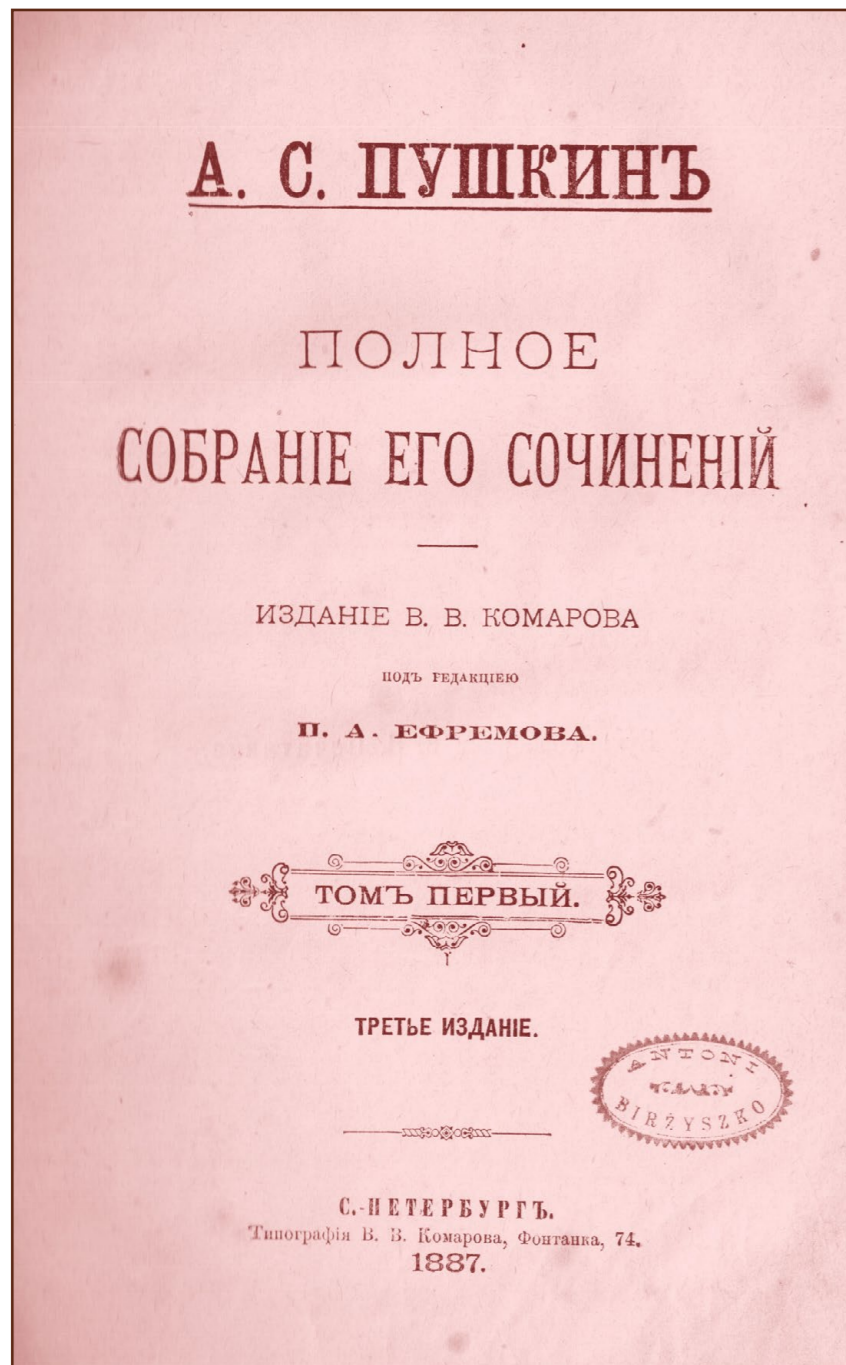
Markučių dvaro muziejaus fonduose saugomi unikalūs Meksponatai – knygos iš asmeninės Biržiškų šeimos bibliotekos. Joje ir keturi tomai iš pilno Aleksandro Puškino raštų rinkinio, išleisto Sankt Peterburge 1887 metais. Muziejaus darbuotojai pasakoja, ką jiems pavyko atrasti tyrinėjant šias knygas.

Tyrinėdami senovinio leidinio puslapius aptikome asmeninius knygų savininkų ženklus: ovalų antspaudą tituliname lape su signataro tėvo – Antano Biržiškos vardu (1 pav.); Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Mykolo Biržiškos ekslibrisą, įklijuotą knygų priešlapyje kairėje; dovanojimo įrašą anūkei Onytei, signatarės Elžbietos Biržiškos mamai; daugybę pabrauktų poetinio teksto eilučių su komentarais paraštėse. Taigi, vartant keturis A. Puškino raštų tomus veriasi kai kurių Biržiškų šeimos narių istorija ir aiškėja, kas sukūrė ir koks buvo signataro M. Biržiškos ekslibrisas, naudotas savoms knygoms pažymėti.

Pirmas minėtų knygų savininkas – lietuvių daktaras, humanistas ir visuomenės veikėjas Antanas Biržiška gimė 1855 metais vakarinėje Lietuvos dalyje. Studijuodamas Maskvos universitete, vedė lietuvių muzikos pedagogę ir pianistę Elžbietą Rodzevičiūtę. Grįžus į tėvynę, šeimoje gimė trys sūnūs – Mykolas, Vaclovas ir Viktoras. Kiekvienas iš Biržiškų sūnų įnešė neįkainojamą indėlį į

Lietuvos valstybės mokslą, kultūrą ir istoriją.

Vyriausias sūnus – M. Biržiška (1882–1962) – Lietuvos literatūros istorikas, kultūrologas. 1907 metais baigė Maskvos universiteto teisės fakultetą. M. Biržiška – knygų apie lietuvių kalbotyros istoriją, iliustruotos chrestomatijos studentams-lituanistams, dviejų monografijų apie Antano Baranausko ir Kristijono Donelaičio gyvenimą ir kūrybą autorius. 1915 m. Mykolas Biržiška tapo pirmosios lietuviškos vyrų gimnazijos Vilniuje, kuri po kelerių metų buvo pavadinta Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija, vadovu. Jis buvo humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, prorektorius, rektorius Lietuvos universitete Kaune; nuo 1918 metų ketverių metų užėmė Lietuvos generalinio valdžios įgaliotinio postą Vilniuje. Būtent tada, prieš šimtą metų, 1918 metų vasario 16 dieną Lietuvos Taryba, kurią sudarė 20 narių ir kuriai vadovavo Jono Basanavičiaus, priėmė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą. Vasario 16-osios aktas skelbė nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybės su sostine

1 pav. Ovalus antspaudas tituliniam A. Puškino raštų rinkinio pirmo tomo tituliniam lape su M. Biržiškos tėvo A. Biržiškos vardu. MDM nuotr.

Vilniaus mieste sukūrimą. Tarp dokumentų pasirašiusių signatarų buvo ir M. Biržiška. 1940 metais jis buvo paskirtas Vilniaus universiteto rektoriumi ir Lituanistikos instituto direktoriumi. Vėliau, emigracijoje, signataras dėstė lietuvių literatūros istoriją Pabaltijo universitete Hamburge.

Itin įdomus yra M. Biržiškos ekslibrisas. Ekslibrisas – tai knygos savininko ženklas,

kurį įprastai klijuoja vidiniame knygos viršelio puslapyje arba priešlapyje. Jis taip pat yra priskiriamas prie smulkiosios grafikos kūrinių. Ekslibrisas susideda iš knygos savininko asmenvardžio ar inicialų. Taip pat jame gali būti minimas institucijos pavadinimas ir papildanti kompozicija (heraldinė, ornamentinė, šriftinė, vaizduojamoji, abstrakti ar kita). Kartais ekslibrisu vadinami ir pačio savininko atlikti įrašai knygoje, kurie nurodo kas jis toks – specialūs spaudai ar vinjetės. Ekslibrisas turi ir savo atmainą – supereklibrisą.

M. Biržiškos ekslibriso autorius – Paulius Galaunė (1890–1988) – žymus lietuvių grafikas, meno istorikas, muziejininkas, kultūros veikėjas, Vilniaus Universiteto dėstytojas, 1944–1949 m. Čiurlionio dailės muziejaus direktorius. Jis rūpinosi istorijos, archeologijos ir architektūros paminklų išsaugojimu, taip pat rinko, tyrinėjo ir sistemino liaudies bei profesionalaus meno kūrinius. P. Galaunė organizavo lietuvių liaudies meno ekspozicijas (Italija, Prancūzija, Norvegija ir k.t.) bei profesionalaus lietuvių meno ekspozicijas pasaulinėse parodose Paryžiuje (1937) ir Niujorke (1939).

Menininkas sukūrė daugybę fantastinio turinio, secesijos bruožų grafikos kūrinių, knygų viršelių ir iliustracijų, vinječių, ekslibrisų. P. Galaunė pavaizdavo Adomo Mickevičiaus portretą profiliu ovalo formos rėme

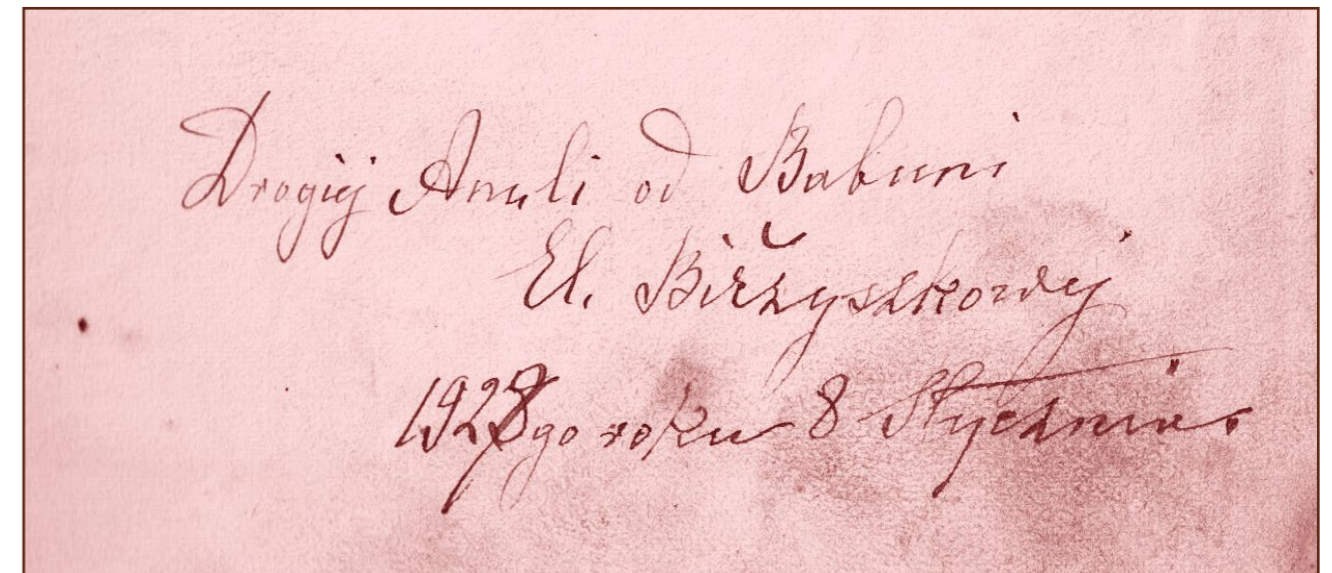
ant M. Biržiškos vardinio knygos ženklo (pav. 2).

1928 sausio 8 d. A. Puškino raštų rinkinio tomai buvo perduoti Mykolo dukrai – Lietuvos universiteto humanitarinių mokslų fakulteto istorinio skyriaus abiturientei Onai Biržiškaitei, apie tai liudija Elžbietos dovanojimo įrašas lenkų kalba: „Drogię Anuli od Babuni El. Birżyszkozej, 1928-go roku stycznia” (vertimas: „Brangiai Anulei nuo Močiutės El. Biržiškovos, 1928-jų metų sausis”) (3 pav.).

1939–1941 metais asmeninę knygų kolekciją signataras padovanojo Lietuvių literatūros institutui (šiuo metu – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), kuriame iki šiol egzistuoja M. Biržiškos fondas. Pirmi keturių A. Puškino kūrinių tomų puslapiai pažymėti apvaliu antspaudu ir inventoriiniu Lietuvių literatūros instituto bibliotekos numeriu. Pagal muziejaus registrą, aprašomi leidimai Markučių dvaro muziejui buvo perduoti iki 1950 metų, kur ir tebesaugomi. Keturi rusų rašytojo raštų tomai ir juose pačių Biržiškų šeimos narių palikta informacija leidžia atsekti šių knygų kelionę iš vienu rankų į kitas ir identifikuoti asmeninius knygų savininkų ženklus. ■

2 pav. P. Galaunė. Adomo Mickevičiaus ekslibrisas. Graviūra. MDM nuotr.

3 pav. Raštų dovanojimo Onai Biržiškaitei įrašas lenkų kalba. MDM nuotr.